# ULUG‘BEK HAMDAMNING “OTA” ROMANIDA INDIVIDUAL SHAXS RUHIYATINING BADIIY TALQINI

**Ergashova Muxlisa**
**Boboqulova Ozoda**
**Islamova Nigora**
**Saidmurodova Marjona**
**O‘zMPU talabalari**
**Rajabova Xulkar**
O‘zMPU o‘qituvchisi, filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (Phd).

***https://doi.org/10.5281/zenodo.24320604***

***Annotatsiya.*** *Mazkur maqolada zamonaviy o‘zbek adabiyotining taniqli vakili Ulug‘bek Hamdamning “Ota” romanida individual shaxs ruhiyatining badiiy ifodalanish xususiyatlari tahlil qilinadi. Asarda Po‘lat ota va Yog‘du obrazlari misolida insonning ichki kechinmalari, ruhiy ziddiyatlari, ma’naviy qarashlari hamda shaxsiy e’tiqodining hayotiy qarorlariga ta’siri o‘rganiladi. Xususan, ota va farzand o‘rtasidagi munosabatlarda namoyon bo‘ladigan avlodlar tafovuti, milliy qadriyatlar va individual istaklar to‘qnashuvi, vijdon va mas’uliyat masalalariga e’tibor qaratiladi. Shuningdek, yozuvchining psixologik tasvir usullari, ichki kechinmalarni badiiy detallar, dialog va ruhiy konfliktlar vositasida ifodalash mahorati ochib beriladi.*

***Kalit so‘zlar:*** *Ulug‘bek Hamdam, “Ota” romani, individual shaxs, ruhiyat tasviri, badiiy psixologizm, Po‘lat ota, Yog‘du, ichki ziddiyat, ruhiy kechinma, xarakter, ma’naviy tanlov, ota va farzand munosabatlari.*

***Аннотация.*** *В данной статье анализируются особенности художественного изображения психологии индивидуальной личности в романе современного узбекского писателя Улугбека Хамдама «Ота». На примере образов Пулат ота и Ёгду рассматриваются внутренние переживания человека, психологические противоречия, нравственные взгляды и влияние личных убеждений на жизненный выбор. Особое внимание уделяется конфликту поколений, противоречиям между национальными ценностями и индивидуальными желаниями, вопросам совести и ответственности в отношениях между отцом и дочерью. Также исследуются художественные приёмы психологизма, использование диалогов, художественных деталей и внутренних конфликтов в раскрытии духовного мира персонажей.*

***Ключевые слова:*** *Улугбек Хамдам, роман «Ота», индивидуальная личность, изображение психологии, художественный психологизм, Полат-ота, Ёгду, внутренний конфликт, душевные переживания, характер, нравственный выбор.*

***Abstract.*** *This article analyzes the artistic representation of individual human psychology in the novel Ota by contemporary Uzbek writer Ulugbek Hamdam. Through the characters of Polat Ota and Yogdu, the study explores inner experiences, psychological contradictions, moral perspectives, and the influence of personal beliefs on life decisions. Particular attention is paid to generational conflicts, the clash between national values and individual desires, and the issues of conscience and responsibility in father-daughter relationships. The article also examines the author's use of psychological characterization, dialogue, artistic details, and internal conflicts to reveal the characters' inner worlds.*

***Keywords:*** *Ulugbek Hamdam, Ota, individual personality, psychological representation, literary psychologism, Polat Ota, Yogdu, inner conflict, emotional experiences, character, moral choice.*

**Kirish**

Badiiy adabiyotda inson ruhiyatini tasvirlash, uning ichki olami, ma’naviy izlanishlari, orzu-intilishlari va ruhiy ziddiyatlarini tadqiq etish muhim adabiy-estetik masalalardan biri hisoblanadi. Inson shaxsini badiiy idrok etish jarayonida uning tashqi xatti-harakatlari bilan bir qatorda, ushbu harakatlar zamirida mujassam bo‘lgan ruhiy sabablarni aniqlash ham alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki insonning xarakteri, dunyoqarashi va hayotiy pozitsiyasi uning ichki kechinmalari, e’tiqodi hamda ma’naviy qadriyatlari bilan belgilanadi.

Ayniqsa, zamonaviy o‘zbek romanchiligida individual shaxs ruhiyatini tasvirlash tamoyillari yangi badiiy izlanishlar bilan boyib bormoqda. Bugungi romanlarda qahramonning ijtimoiy mavqeyidan ko‘ra, uning ichki dunyosi, ruhiy iztiroblari, o‘zligini anglash jarayoni, jamiyat va oila bilan munosabatlari kengroq badiiy talqin etilmoqda.

Ulug‘bek Hamdamning “Ota” romani ana shunday psixologik-falsafiy mazmunga ega asarlardan biridir. Romanda ota va farzand munosabatlari orqali insonning ma’naviy qiyofasi, shaxsiy e’tiqodi, milliy qadriyatlarga munosabati hamda murakkab hayotiy vaziyatlarda qabul qiladigan qarorlarining ruhiy asoslari ochib beriladi.

Asarning markaziy qahramoni Po‘lat ota ruhiyatida mehr, mas’uliyat, or-nomus, e’tiqod va ichki ziddiyat kabi tushunchalar o‘zaro murakkab munosabatga kirishadi. Uning shaxsiy qarashlari va oilaviy mas’uliyati o‘rtasidagi ziddiyat qahramon xarakterining psixologik murakkabligini belgilaydi.

Maqolaning asosiy maqsadi Ulug‘bek Hamdamning “Ota” romanida individual shaxs ruhiyatining badiiy ifodalanish xususiyatlarini aniqlash, Po‘lat ota va Yog‘du obrazlari ruhiy olamini tahlil qilish hamda yozuvchining psixologik tasvir mahoratini ochib berishdan iborat.

Asosiy qism

1. Po‘lat ota obrazida individual shaxs ruhiyatining shakllanishi

Ulug‘bek Hamdamning “Ota” romanida individual shaxs ruhiyatini ochib berish, avvalo, Po‘lat ota obrazining xarakter xususiyatlarini tahlil qilish orqali amalga oshadi. Adib ushbu obrazni faqat oilaning boshlig‘i yoki farzandlar tarbiyasi uchun mas’ul inson sifatida emas, balki o‘ziga xos dunyoqarash, hayotiy tajriba, e’tiqod va ichki ziddiyatlarga ega murakkab shaxs sifatida gavdalantiradi.

Po‘lat ota ruhiyatining shakllanishida milliy qadriyatlar, oilaviy tarbiya, ijtimoiy muhit va shaxsiy hayotiy tajriba muhim o‘rin tutadi. Uning dunyoqarashida ota mas’uliyati, oilaning sha’ni, avlodlar davomiyligi va ma’naviy qadriyatlarni saqlash tushunchalari ustuvorlik qiladi.

Biroq qahramonning aynan shu qadriyatlarga munosabati uning ruhiyatida murakkab ziddiyatlarni yuzaga keltiradi. Chunki insonning ma’naviy e’tiqodi bilan hayotning real talablari har doim ham bir-biriga mos kelavermaydi. Po‘lat ota ham ana shunday murakkab vaziyatda o‘zining shaxsiy qarashlari, otalik burchi va oilaviy mas’uliyati o‘rtasida ruhiy tanlovga duch keladi. Bu jihatdan qahramonning individual ruhiyati birgina xarakter belgisi bilan cheklanmaydi.

Uning qarorlarida uzoq yillar davomida shakllangan ijtimoiy-axloqiy mezonlar, shaxsiy e’tiqod va ruhiy kechinmalar o‘zaro qorishib ketadi.

Yozuvchi Po‘lat ota obrazini yaratishda inson ruhiyatining murakkabligini, bir qarashda qat’iy ko‘ringan shaxsning ham ichki iztiroblar va ziddiyatlardan xoli emasligini badiiy jihatdan namoyon etadi.

2. Ota va farzand munosabatlarida ruhiy ziddiyatning namoyon bo‘lishi

Romanning muhim psixologik qatlamlaridan biri ota va farzand o‘rtasidagi munosabatlarda namoyon bo‘ladigan ruhiy ziddiyatlardir. Ushbu munosabatlar orqali yozuvchi ikki avlodning hayotga qarashi, qadriyatlarni anglash darajasi va individual istaklari o‘rtasidagi tafovutlarni ochib beradi.

Po‘lat ota uchun oilaviy qadriyatlar, ota sha’ni va ijtimoiy mas’uliyat muhim mezon hisoblanadi. Yog‘du esa o‘zining individual dunyosi, his-tuyg‘ulari va hayotiy istaklariga ega mustaqil shaxs sifatida namoyon bo‘ladi.

Ushbu ikki obraz o‘rtasidagi munosabatlarda ota va farzandning bir-birini tushunish masalasi dolzarb muammoga aylanadi. Ota o‘z qarashlarini oilaviy va ijtimoiy qadriyatlar asosida shakllantirgan bo‘lsa, farzandning ruhiy olamida shaxsiy istaklar va individual hayotiy qarashlar muhim o‘rin egallaydi.

Shu tariqa asarda avlodlar o‘rtasidagi tafovut oddiy oilaviy kelishmovchilik darajasidan yuqoriga ko‘tarilib, insonning shaxs sifatida shakllanishi, erkinligi va ma’naviy mas’uliyati bilan bog‘liq falsafiy-psixologik muammoga aylanadi.

Yog‘du obrazi orqali yozuvchi farzandning ham mustaqil ruhiy olamga ega ekanligini, uning qarashlari, his-tuyg‘ulari va hayotiy tanlovlarini ota-onaning dunyoqarashidan alohida holda o‘rganish zarurligini ko‘rsatadi.

Demak, romanda ota va farzand munosabatlari bir tomonning haq yoki nohaqligini belgilash bilangina cheklanmaydi. Aksincha, har ikki shaxsning ichki dunyosini, ruhiy ehtiyojlarini va qarorlarining ma’naviy asoslarini anglashga yo‘naltiriladi.

3. Po‘lat ota ruhiyatida milliy qadriyat va individual e’tiqod ziddiyati

Asarda individual shaxs ruhiyatini shakllantiruvchi muhim omillardan biri milliy qadriyatlar va shaxsiy e’tiqod munosabatidir. Po‘lat ota xarakterida or-nomus, oila sha’ni, ota mas’uliyati va an’anaviy qarashlar muhim o‘rin egallaydi.

Biroq milliy qadriyatlarning inson hayotidagi o‘rni va ularni anglash masalasi murakkab jarayondir. Ayrim hollarda shaxs o‘zi mansub bo‘lgan muhitning talablarini shaxsiy qarashlari va hayotiy ehtiyojlaridan ustun qo‘yishi mumkin. Natijada uning ruhiyatida ichki ziddiyat yuzaga keladi.

Po‘lat ota obrazida ham ana shu murakkab psixologik jarayon namoyon bo‘ladi. Uning qarorlari zamirida faqat shaxsiy istaklar emas, balki oilaviy tarbiya, ijtimoiy muhit va milliy-axloqiy mezonlar ta’siri mavjud.

Yozuvchi ushbu masalani yoritishda insonning ma’naviy dunyosi va ijtimoiy muhit o‘rtasidagi munosabatlarga e’tibor qaratadi. Qahramonning ruhiy holati uning individual xarakteri bilan bir qatorda, jamiyatda shakllangan axloqiy qarashlar ta’sirida ham namoyon bo‘ladi.

Ayniqsa, asardagi keskin hayotiy vaziyatlar Po‘lat ota xarakterining murakkab qirralarini ochib beradi. Uning qarorlarida ota mas’uliyati, oilaviy sha’n va shaxsiy e’tiqodning o‘zaro to‘qnashuvi kuzatiladi.

Bu o‘rinda muhim jihat shundaki, yozuvchi milliy qadriyatlarni faqat ijobiy yoki salbiy hodisa sifatida talqin qilmaydi. Aksincha, ularni insonning individual idroki va hayotiy tajribasi bilan bog‘liq holda badiiy tadqiq etadi. Natijada o‘quvchi qadriyatlarning mazmuni, ularni anglash va hayotda qo‘llash masalalari haqida mushohada yuritishga undaladi.

4. Yog‘du obrazida individual ruhiyat va ma’naviy tanlov

Yog‘du obrazi romandagi individual shaxs ruhiyatini ochishda muhim badiiy vazifani bajaradi. Ushbu obraz orqali yozuvchi insonning ichki kechinmalari, hayotiy istaklari va o‘zligini namoyon etishga bo‘lgan ehtiyojini tasvirlaydi.

Yog‘du ruhiyatida shaxsiy tuyg‘ular, individual qarashlar va hayotiy tanlov masalalari ustuvor ahamiyatga ega. Uning Po‘lat ota bilan munosabatlari orqali ota va farzandning bir xil voqelikni turlicha idrok etishi namoyon bo‘ladi.

Psixologik jihatdan qaraganda, Yog‘du obrazi shaxsning o‘z hayotiga daxldor qarorlarni mustaqil qabul qilishga intilishini ifodalaydi. Bu intilish uning individual xarakterini belgilovchi muhim omillardan biridir.

Po‘lat ota va Yog‘du o‘rtasidagi munosabatlarda ruhiy ziddiyatning kuchayishi har ikki qahramonning ichki dunyosini yanada chuqurroq anglash imkonini beradi. Ota o‘z qarashlarini oilaviy mas’uliyat va qadriyatlar asosida izohlasa, farzandning ruhiy olamida shaxsiy hayot, his-tuyg‘u va individual tanlov muhim o‘rin egallaydi.

Shu jihatdan Yog‘du obrazi faqat Po‘lat ota xarakterini ochib beruvchi vosita emas, balki mustaqil psixologik mazmunga ega badiiy obrazdir. Uning ruhiyati orqali yozuvchi inson shaxsining o‘ziga xosligini, har bir insonning individual kechinmalari va hayotiy qarashlari mavjudligini ko‘rsatadi.

5. Romanda badiiy psixologizm va ruhiy kechinmalar tasviri

Ulug‘bek Hamdamning “Ota” romanida qahramonlar ruhiyatini tasvirlashda psixologik tahlilning turli usullaridan foydalanilgan. Xususan, xarakterlararo konflikt, dialog, ruhiy kechinmalar, psixologik qarama-qarshilik va badiiy detallar obrazlarning ichki olamini ochishga xizmat qiladi.

Birinchidan, dialoglar qahramonlarning dunyoqarashi va xarakter xususiyatlarini namoyon etuvchi muhim vositadir. Po‘lat ota va Yog‘du o‘rtasidagi munosabatlarda ularning fikrlash tarzi, qadriyatlarga munosabati va ruhiy ehtiyojlari o‘zaro qiyosda ochiladi.

Ikkinchidan, ichki kechinmalar qahramonlarning tashqi xatti-harakatlari va qarorlari zamirida namoyon bo‘ladi. Ayniqsa, murakkab hayotiy vaziyatlarda qahramonlarning ruhiy holati va ma’naviy tanlovi ularning xarakterini chuqurroq anglash imkonini beradi.

Uchinchidan, psixologik konflikt asarning badiiy mazmunini belgilovchi muhim vosita sifatida namoyon bo‘ladi. Konflikt faqat qahramonlar o‘rtasidagi tashqi qarama-qarshilikdan iborat emas, balki ularning ichki dunyosida kechayotgan ziddiyatlarni ham qamrab oladi.

To‘rtinchidan, badiiy detallar qahramonlarning ruhiy holatini bilvosita ifodalashga xizmat qiladi. Ayrim vaziyatlarda obrazning sukuti, munosabati yoki xatti-harakati uning ichki kechinmalarini anglash uchun muhim psixologik belgi vazifasini bajaradi.

Shu tariqa yozuvchi inson ruhiyatini bevosita izohlash bilangina cheklanmay, uni xarakterlararo munosabatlar va voqealar rivoji orqali ham ochib beradi. Natijada roman psixologik-falsafiy mazmun kasb etadi.

6. Po‘lat ota obrazining fojiaviy mohiyati va ruhiy tanlov muammosi

Romanning eng murakkab psixologik jihatlaridan biri Po‘lat ota xarakterida namoyon bo‘ladigan ma’naviy tanlov muammosidir. Qahramonning hayotiy qarorlari uning ichki dunyosidagi ziddiyatlarni keskinlashtiradi va asarning fojiaviy mazmunini shakllantiradi.

Po‘lat ota o‘zining oilaviy va ijtimoiy qarashlarini himoya qilish jarayonida insoniy munosabatlar, mehr, mas’uliyat va vijdon kabi tushunchalarning murakkab sinoviga duch keladi.

Uning ruhiy olamida shakllangan an’anaviy qarashlar bilan insoniy tuyg‘ular o‘rtasidagi ziddiyat asarning asosiy psixologik muammolaridan biriga aylanadi.

Ayniqsa, qahramonning Yog‘du taqdiri bilan bog‘liq qarori inson ruhiyatining murakkabligi va ma’naviy tanlov oqibatlarini chuqur anglashga undaydi. Ushbu voqea asarda shaxsiy e’tiqod, oilaviy qadriyat va inson hayoti oldidagi mas’uliyat masalalarini keskinlashtiradi.

Bu o‘rinda yozuvchining badiiy mahorati shundaki, u qahramonning xatti-harakatlarini shunchaki voqea sifatida tasvirlamaydi, balki uning zamiridagi ijtimoiy, ma’naviy va psixologik sabablarni badiiy mushohada obyektiga aylantiradi.

Po‘lat ota obrazining fojiaviyligi insonning o‘z qarashlarini mutlaq haqiqat sifatida qabul qilishi, individual e’tiqod va hayotiy vaziyatlar o‘rtasidagi murakkab munosabatni to‘g‘ri anglay olmasligi bilan bog‘liq holda namoyon bo‘ladi.

Shu jihatdan asarda ota obrazi orqali insonning ma’naviy mas’uliyati, qadriyatlarni anglash darajasi va qabul qilingan qarorlarning oqibatlari badiiy-psixologik tahlil qilinadi.

Xulosa

Ulug‘bek Hamdamning “Ota” romani individual shaxs ruhiyatini badiiy tasvirlash, insonning ichki dunyosi va ma’naviy ziddiyatlarini ochib berish jihatidan muhim ahamiyatga ega.

Asarda Po‘lat ota va Yog‘du obrazlari orqali insonning individual xarakteri, hayotiy qarashlari, oilaviy munosabatlari va ma’naviy tanlovlari keng yoritilgan.

Tahlillar asosida quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

1. Po‘lat ota obrazi individual shaxs ruhiyatining murakkab va ziddiyatli xususiyatlarini namoyon etadi. Uning xarakterida milliy qadriyatlar, oilaviy mas’uliyat, shaxsiy e’tiqod va ma’naviy qarashlar o‘zaro uyg‘unlashgan.

2. Ota va farzand munosabatlari orqali avlodlar o‘rtasidagi dunyoqarash tafovuti, shaxsiy istaklar va ijtimoiy-axloqiy talablar o‘rtasidagi ziddiyat badiiy ifodasini topgan.

3. Yog‘du obrazi individual shaxsning o‘z hayotiy qarashlari, his-tuyg‘ulari va mustaqil tanlovga bo‘lgan ehtiyojini ifodalovchi psixologik obraz sifatida namoyon bo‘ladi.

4. Romanda inson ruhiyatini tasvirlashda dialog, psixologik konflikt, ichki kechinma va badiiy detallardan samarali foydalanilgan. Bu vositalar qahramonlarning ichki olamini chuqurroq anglash imkonini beradi.

5. Po‘lat ota xarakteridagi fojiaviylik shaxsiy e’tiqod, oilaviy qadriyat va insoniy mas’uliyat o‘rtasidagi murakkab munosabatlar orqali ochiladi.

Umuman olganda, Ulug‘bek Hamdamning “Ota” romanida individual shaxs ruhiyati tasviri insonning ichki olami, ma’naviy qarashlari, ijtimoiy muhit va hayotiy tanlovlari bilan uzviy bog‘liq holda namoyon bo‘ladi.

Yozuvchi Po‘lat ota va Yog‘du obrazlari orqali inson xarakterining biryoqlama talqin qilib bo‘lmaydigan murakkab hodisa ekanligini badiiy jihatdan asoslaydi. Asar o‘quvchini ota va farzand munosabatlari, milliy qadriyatlar, shaxs erkinligi, insoniylik va ma’naviy mas’uliyat masalalari haqida chuqur mushohada yuritishga undaydi.

**Foydalanilgan adabiyotlar**

1. Hamdam, U. Ota. Roman. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2024.
2. Quronov, D. Adabiyotshunoslikka kirish. – Toshkent: Fan, 2007.
3. Umurov, H. Adabiyot nazariyasi. – Toshkent: Sharq, 2002.
4. Bakhtin, M. M. The Dialogic Imagination: Four Essays. – Austin: University of Texas Press, 1981.
5. Wellek, R., Warren, A. Theory of Literature. – New York: Harcourt, Brace and Company, 1949.
6. Mo‘minov, D., Kiriyigitova, N. Ulug‘bek Hamdamning “Ota” romani bosh qahramonlari Po‘lat va Yog‘du obrazlari ruhiyati tahlili // International Journal of Education, Social Science & Humanities. – 2024. – Vol. 12, Issue 5.
7. Imamberdiyeva, M. Ulug‘bek Hamdamning “Ota” romani konsepti tahlili // Theoretical Aspects in the Formation of Pedagogical Sciences. – 2024.
8. Kamilov, M. Ulug‘bek Hamdam asarlarida ota obrazining badiiy-psixologik talqini // Zamonaviy dunyoda ilm-fan va texnologiya. – 2026. – Jild 5, son 33. – B. 65–68.